

України
Тараса Шевченка”
ознавства

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

актичній конференції
„Культурний феномен”,
університету

ення.

екціонального аналізу.

тури.

кті.

ьтур і мов.

у в умовах реального

квітня 2011 року,

і та інформацію про

уватися в збірнику

ЛІНГВІСТИКА

Збірник наукових праць

ознавства,

№ 1 (22)

раїнської філології),

Частина I

Луганськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2011

Bahan M. P. Metaphor as a means of figuratively explication of negative contents in modern ukrainian language

The article proves the ability of metaphor to be effective means of negation, semantic segments that are in the Ukrainian language often suffer metaphorical negation are defined, mechanisms creating negative meanings are specified.

Key words: metaphor, negation, motivational sign, cognitive metaphor, imaginative-esthetic metaphor.

В. Л. Іщенко (Полтава)

УДК 811.111:81'276.6:33[81'37.611:81'367.4/623]

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ**

Наше мислення оперує не тільки простими, але і складними поняттями, для яких не завжди можна знайти однослівне найменування. Інтенсивний розвиток термінологічних словосполучень (ТС) у різних галузях професійної та наукової діяльності є результатом суперечності між обмеженістю словникового складу мови і необмеженістю потреби в називанні нових понять [Warren 1984: 73]. Більш точно аргументує перевагу ТС у термінології В. Даниленко, на думку якої, термін не тільки номінує поняття (слугує йому назвою), але й відображає в якійсь мірі зміст поняття. Можливо, ця остання властивість терміна приводить до необхідності створення переважно складних термінів, тобто термінів-словосполучень, які здатні повніше відобразити ознаки понять [Даниленко 1977: 27].

Подібних поглядів дотримується О. Толика, яка вважає, що для терміноутворення характерна тенденція до семантико-парадигматичної регулярності, тобто до відображення родо-видових відношень. Це при необхідності викликає появу великої кількості складних термінів, термінів-словосполучень [Толика 1970: 65].

Слід відзначити, що ТС, які є більш складними утвореннями, ніж однослівні терміни, являють собою мовні номінативні одиниці, утворені з найрізноманітніших сполучень термінів і слів загальнолітературної мови. Унаслідок цього складається семантична структура термінологічного сполучення, що є непростим компонентом поєднання елементів. Основна функція ТС у мові – номінативна – полягає в називанні того чи того спеціального предмета або явища [Медникова 1974: 69]. Отже, ТС відрізняються від однослівних термінів своєю структурою та обсягом інформації.

У пропонованій статті ставимо за мету дослідити особливості семантики англійських багатоконпонентних економічних термінів, до складу яких входить прикметник.

Матеріалом дослідження є 4581 англійське економічне термінологічне словосполучення з прикметником. Джерелом фактичного матеріалу стали 53 лексикографічні довідники (48 словників у традиційному поліграфічному виданні та 5 електронних версій словників), з яких було відібрано 3852 економічні терміни-словосполучення з прикметником, а також текстова вибірка з англійської літератури загальним обсягом 750 000 слововживань, після обробки якої було додано 729 термінологічних словосполучень.

Термін-словосполучення мають перевагу тому, що вони здатні найбільш повно репрезентувати необхідні релевантні ознаки вказаного поняття. Навколо терміна – виразника поняття – групуються цілі гнізда термінологічних словосполучень, співвідносних зі стрижневим (головним) словом за принципом родо-видових відношень (гіпергіпонімічний зв'язок). Так, економічний термін „*property*” (власність) є гіперонімом, тобто виразником родового поняття. До нього входять поняття більш вузького семантичного змісту: *individual property* (індивідуальна власність), *social property* (суспільна власність). Кожне з цих понять, у свою чергу, включає ще поняття. Приміром, *individual property* (індивідуальна власність) включає в себе *personal property* (особиста власність) та *private property* (приватна власність), а до *social property* (суспільна власність) входять поняття *public property* (публічно-суспільна власність) та *collective property* (колективна власність). Кожне з цих понять є родо-видовим у відношенні до попереднього. Їх відношення до домінанти групи „*property*” ґрунтується на виділенні диференційних видових ознак, виражених прикметниками. За їх допомогою доповнено основний понятійний зміст терміна-гіпероніма, і тим самим експліковано його системну властивість. Прикметники, що входять до вказаних ТС, є необхідними та достатніми елементами для розкриття сутності поняття „*property*” (власність).

Семантичні зв'язки між компонентами економічних ТС неоднакові. Для одних ТС характерні відносно стійкі зв'язки між складниками, для інших – властива абсолютна стійкість. Відносно стійкий зв'язок між компонентами полягає в тому, що складники зберігають у ТС своє пряме значення, у якому вони вживаються і поза ним, наприклад: *financial aid* (фінансова допомога). За семантичною структурою такі ТС істотно відрізняються від ТС із абсолютною стійкістю компонентів. Значення останніх не мотивується (або майже не мотивується) значенням їхніх складників. У результаті їх злиття в одне семантичне ціле, словосполучення перетворюється в лексичну номінативну одиницю. Приміром, цілісне значення терміна *hot money* (короткостроковий капітал) не мотивується значенням його компонентів. Знаки-компоненти відіграють тут дистинктивну роль. Однопонятійність таких ТС робить неможливою заміну їхніх складників синонімами, оскільки така заміна порушить концептуальну цілісність поняття і вказане утворення

перетворить (виробничі і синонім *ties*. ТС поруши цілісне знач до його скла

Аналог компонента: (стабільний *present cost* (е

Невмота його компоненту вказаного рід нашими спод стійкістю ная сучасному е відсутності в термін ще не кальку, напр („негативні ін інформативні кальки подає русском екон наведено таке (умова акреді частину суми 2. „червоне з страхувальник страхового по

Що стосу то в них має компонент (за на видові оз прибуток). *net* (маргінальний *income* (прибут *nominal income* (прибуток). *net* (відносний при значення у всіх поняття, вираж

Відносна синонімічну за можна замінити

перетвориться у вільне ТС. Так, якщо в ТС *productive relations* (виробничі відносини) замінити головний компонент *relations* на його синонім *ties*, то значення концептуальної цілісності та однопонятійності ТС порушиться. Термін перетвориться на вільне словосполучення, цілісне значення якого мотивоване значенням компонентів, що входять до його складу (*productive ties* (виробничі контакти/зв'язки)).

Аналогічний процес спостерігаємо при заміні ад'єктивного компонента: *constant capital* (постійний капітал) і *stable capital* (стабільний/стійкий капітал), *current cost* (вартість у поточних цінах) і *present cost* (вартість на даний момент).

Невмотивованість значення ТС з абсолютною стійкістю значенням його компонентів зумовлює семантичну та семіотичну цілісність ТС указанного різновиду й ототожнює його з однослівним терміном. За нашими спостереженнями, серед економічних ТС з абсолютною стійкістю наявні такі, переклад яких на українську мову ускладнений. На сучасному етапі розвитку економіки в Україні типовою є ситуація відсутності в українській мові знака-еквівалента, оскільки відповідний термін ще не утворено. У такому разі можна знайти в словнику термінальну кальку, наприклад: *red clause* („червона умова“), *negative investment* („негативні інвестиції“). При перекладі тексту цей термін є недостатньо інформативним, тому його необхідно передати описово. Опис понятия-кальки подається в словнику поряд з калькою. Приміром, у „Англо-русском экономическом словаре“ за редакцією А. Анікіна [АРСЭФ 1993] наведено таке пояснення терміна-кальки: *red clause* – 1. „червона умова“ (умова акредитива, згідно з якою банк погоджується виплатити авансом частину суми акредитива проти представлення замість коносаменту. 2. „червоне застереження“ (застереження Об'єднання лондонських страхувальників, надруковане червоним шрифтом і приклеєне до страхового полісу) [АРСЭФ 1993: 125].

Що стосується ТС із відносно стійким зв'язком між компонентами, то в них має місце вмотивованість значення, зумовлена тим, що перший компонент (зазвичай прикметник) вжито в прямому значенні, він указує на видові ознаки гіпероніма. Наприклад: *large income* (високий прибуток), *national income* (національний прибуток), *marginal income* (маргінальний прибуток), *monthly income* (місячний прибуток), *taxable income* (прибуток, що оподатковується), *low income* (низький прибуток), *nominal income* (номінальний прибуток), *real income* (реальний прибуток), *habitual income* (звичайний прибуток), *relative income* (відносний прибуток). Ядерний компонент ТС зберігає своє спеціальне значення у всіх ТС. Препозитивні прикметники конкретизують основне поняття, виражене іменником *income*.

Відносна стійкість зв'язків між компонентами ТС допускає синонімічну заміну їхніх складників. Приміром, ядерний компонент можна замінити синонімом: *marginal return* (маргінальний прибуток) на

marginal revenue. Ад'єктивний компонент теж можна замінити синонімічним: *dead money* (невикористовувані гроші) на *idle money*.

Дослідження зовнішньої валентності прикметника в економічній терміносистемі передбачає й аналіз зовнішньої валентності багатозначних прикметників. Полісемантичні прикметники в кожному зі своїх лексико-семантичних варіантів по-різному виявляють валентні властивості, тобто кожне з їхніх значень характеризується набором певних ТС. Приміром, прикметник *commercial* має такі значення: 1) торговельний, 2) комерційний, 3) промисловий. Для кожного з цих значень властивий різний ступінь активності у формуванні ТС. Пор.: *commercial* у значенні „торговельний” утворює такі ТС: *commercial bill*, *commercial cargo*, *commercial payments*, *commercial port*, *commercial law*, *commercial profit*, *commercial centre*. Прикметник *commercial* у значенні „комерційний” бере участь в утворенні таких ТС: *commercial year*, *commercial discount*, *commercial house*, *commercial use*, *commercial marketing*, *commercial operations*, *commercial structures*, *commercial offer*, *commercial enterprise*, *commercial advertisement*, *commercial risk*, *commercial draft*, *commercial objective*. Значення „промисловий” реалізується в таких ТС: *commercial yield*, *commercial tests*, *commercial production*.

Досліджуваний матеріал свідчить, що багатозначні прикметники демонструють різні валентні властивості в кожному зі своїх лексико-семантичних варіантів. Так, прикметник *commercial* утворює 7 ТС у значенні „торговельний”, 13 ТС у значенні „комерційний”, 3 ТС у значенні „промисловий”. Отже, у ад'єктива *commercial* найпоширенішим є значення „комерційний”.

Проаналізувавши прикметники – компоненти економічних ТС, – ми дійшли висновку, що серед економічних ТС можна умовно виокремити 9 лексико-семантичних груп: 1) ТС зі значенням фізичної характеристики: *big dividend* (великий дивіденд); 2) ТС, що мають значення форми або конфігурації: *joint venture* (спільне підприємство); 3) ТС, яким властиве значення динамічної характеристики: *rapid development* (швидкий розвиток); 4) ТС, що реалізують локативне значення: *local tax* (місцевий податок); 5) ТС зі значенням темпоральної характеристики: *annual report* (річний звіт); 6) ТС, що актуалізують значення кількості або ступеня: *double tax* (подвійний податок); 7) ТС, що мають значення реляційної характеристики: *regular investment* (регулярні інвестиції); 8) ТС, що реалізують абстрактні поняття: *personal allowance* (норма часу на особисті витрати); 9) ТС зі значенням соціальної характеристики: *European composite unit* (європейська складова одиниця).

Для кожної з дев'яти лексико-семантичних груп характерний різний ступінь поширеності в економічній терміносистемі. Дані таблиці підтверджують цей факт.

Пошир.	
№	Г
1	Фіз.
2	Форм.
3	Динам.
4	Лок.
5	Темп.
6	Кільк.
7	Реляц.
8	Абст.
9	Соці.
	УСБ

Для те
ТС лексико-
ТС вказаної
математично
час економіч

Менши
локативності
певній мірі
семантичних
необхідних д

Результ
стверджувати
набір структу
ТС певної ле
значенням с
моделями S
фізичної хара
SN, SAdv – S

Однак
значенням ф
характеристик
структурні мо
терміносистем
семантичним

Результ
англійських
використані д
особливостей
терміносистем

Поширеність у мові лексико-семантичних груп економічних ТС

№	Лексико-семантична група	Кількість ТС	% співвідношення
1	Фізична характеристика	374	7,8
2	Форма або конфігурація	144	2,5
3	Динамічна характеристика	983	25,6
4	Локативність	265	3,7
5	Темпоральна характеристика	787	17,0
6	Кількість або ступінь	217	2,7
7	Реляційна характеристика	87	2,1
8	Абстрактні поняття	1409	34,7
9	Соціальна характеристика	215	3,0
	УСЬОГО	4581	100

Для термінологічної системи економіки найбільш характерними є ТС лексико-семантичної групи „абстрактні поняття”. Розповсюдженість ТС вказаної групи можна пояснити інтенсивним використанням логіко-математичного апарату в методах та процедурах, що здійснюються під час економічних операцій.

Меншими за кількістю є лексико-семантичні групи ТС зі значенням локативності, форми або конфігурації, фізичної характеристики. Це в певній мірі пояснюється тим, що значення термінів названих семантичних груп включають меншу кількість семантичних ознак, необхідних для відображення конкретного економічного поняття.

Результати аналізу фактичного матеріалу дозволяють стверджувати, що в системі досліджуваної термінології існує обмежений набір структурних моделей, переважно використовуваних для утворення ТС певної лексико-семантичної групи. Так, лексико-семантична група зі значенням соціальної характеристики репрезентована структурними моделями SA + SN, SA + SA + SN та SA + SN + SN. ТС зі значенням фізичної характеристики утворюються за структурними моделями SA + SN, SAdv + SA + SN та SA + conj + SA + SN.

Однак серед ТС, об'єднаних у лексико-семантичні групи зі значенням форми або конфігурації, локативності, темпоральної характеристики, кількості або ступеня та абстрактних понять, такі структурні моделі не виявлено. Це свідчить про те, що в економічній терміносистемі однозначної відповідності між структурними й семантичними моделями не існує.

Результати проведеного структурно-семантичного аналізу англійських економічних термінів-словосполучень можуть бути використані для вивчення структурних, семантичних та функціональних особливостей утворення зазначених термінологічних одиниць в інших терміносистемах.

Література

АРСЭФ 1993 – Англо-русский словарь по экономике и финансам / под ред. А. В. Аникина. – СПб. : Экол. шк., 1993. – 588 с.; **Даниленко 1977** – Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.; **Медникова 1974** – Медникова Э. М. Значение слова и методы его описания / Э. М. Медникова. – М. : Высш. шк. 1974. – 202 с.; **Тихонов 1991** – Тихонов А. Н. Современный русский язык. Лексикология / А. Н. Тихонов. Л. Л. Ким, С. А. Тихонов. – Ташкент : Укитувчи, 1991. – 264 с.; **Толикина 1970** – Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е. Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 5 – 68; **Warren 1984** – Warren В. Classifying Adjectives / В. Warren. – University Göteborg : Gothouburgensis, 1984. – 318 p.

Ищенко В. Л. Семантичні особливості англійських економічних термінів

У статті досліджено особливості семантики англійських багатоконпонентних економічних термінів, до складу яких входить прикметник. Виділено основні семантичні групи термінологічних словосполучень з прикметником та з'ясовано, які з них є найбільш характерними для терміносистеми економіки.

Ключові слова: термінологічні словосполучення, семантична група, зовнішня валентність, полісемантичні/моносемантичні прикметники.

Ищенко В. Л. Семантические особенности английских экономических терминов

В статье исследуются особенности семантики английских многокомпонентных экономических терминов, в состав которых входят прилагательные. Выделены основные семантические группы терминологических словосочетаний и определены наиболее характерные для терминсистемы экономики семантические группы.

Ключевые слова: терминологические словосочетания, семантическая группа, внешняя валентность, полисемантические/моносемантические прилагательные.

Ishchenko V. L. Semantic peculiarities of English economic terms

This article is devoted to the problem of studying semantic peculiarities of multicomponent economic terms with adjectives. Basic semantic groups of terminological word-combinations were defined and the most frequent models of them were singled out and described.

Key words: terminological word-combinations, semantic group, outer valence, polysemantic/monosemantic adjectives.

УДК
ВЕРБАЛ

Прізви
усіх цивіліз
період розв
змін у тіс
залишаючи
є вагомим
ідентифікаці
народу, адже
процеси роз
питання ант
К. Глуховцев
М. Крюкова
В. Познанськ
Калюжный 2

Яскрава
установлення
визначає акту
ті прізвища
походженням
аналіз лекс
дозволяє визна
носіїв мови. І
стали базою
605 одиниць
коліористичні

На пита
утворення укр
прізвищ з різ
Інгульського
домінантні на
(Черниш. 4
(Сірейщиков).
„кольорові” п
[Зайцева 2009:
виділила „бі
антропоніміко
2006: 52]. У
Наддніпрянни